

Stanisław Łagodziński

Okoliczności kwalifikujące kradzież

Palestra 25/7-9(283-285), 56-68

1981

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

na zmianę granic penalizacji wytyczonych ustawowymi znamionami przestępstwa.²⁴ Zastrzeżyliśmy się tu słowem „chyba”, gdyż akurat w wypadku przedmiotu przestępstw przeciwko porządkowi publicznemu ta kategoria pojęciowa jest pomocna przy uściśleniu granic odpowiedzialności, niemniej jednak prymat znamion, a zwłaszcza znamion opisowych, które ze wszystkich znamion najlepiej spełniają gwarancyjną funkcję ustawy karnej,²⁵ nie może być kwestionowany.

Abstrahując od kwestii braku jednomyślności w sposobie ujmowania przez przedstawicieli nauki przedmiotów ochrony przepisów zamieszczonych w rozdziale XXXVI k.k., jak również od tego, że naruszenie porządku publicznego może być następstwem popełnienia nie tylko przestępstwa przewidzianego w rozdziale XXXVI k.k., należy stwierdzić, że grupa przestępstw przeciwko porządkowi publicznemu jest bardzo niejednolita ze względu na to, że są to zamachy na różne dobra (np. interesy polityczne PRL, interesy międzynarodowe państwa, bezpieczeństwo, doniosłe nakazy statuowane przepisami prawa administracyjnego). Fakt ten nie może pozostawać bez wpływu na sposób interpretowania porządku publicznego jako rodzajowego przedmiotu ochrony. Zdając sobie w pełni sprawę z kontrowersyjności pojęcia porządku publicznego, które przyjęto powszechnie uważać za pojęcie nieokreślone, można zaproponować definicję, według której porządek publiczny jest to pożądaný z punktu widzenia interesów państwa stan stosunków i urządzeń społecznych zapewniający prawidłowość funkcjonowania aparatu władzy i zarządzania oraz gwarantujący bezpieczeństwo i spokój w miejscach ogólnie dostępnych; stan ten uregulowany jest normami prawnymi oraz zasadami współżycia społecznego.

Jest to, jak widać, definicja sprawozdawcza, uogólniająca wnioski, jakie należy wyprowadzić z analizy miejsca porządku publicznego w katalogu przedmiotów ochrony prawa karnego, właściwości porządku publicznego jako dobra prawnego oraz klasyfikacji przedmiotów ochrony właściwych poszczególnym grupom przepisów statuujących przestępstwa przeciwko porządkowi publicznemu.

²⁴ L. Falandysz: Pokrzywdzony w prawie karnym i wiktymologii, Warszawa 1980, s. 37-38.

²⁵ W. Kubala: Znamiona ocenne w kodeksie karnym, PiP 1977, nr 11, s. 89 oraz cyt. tam opracowanie.

STANISŁAW ŁAGODZIŃSKI

Okoliczności kwalifikujące kradzież

(Zagadnienia prawnoporównawcze)

Syntetyczne ujęcie przestępstwa kradzieży, jakie przyjął kodeks karny z 1932 r., zostało podważone w latach powojennych przez wprowadzenie odrębnego ustawodawstwa regulującego ochronę mienia społecznego. Przyjęte w tym ustawodawstwie, jak również w nowym kodeksie karnym, okoliczności kwalifikujące kradzież nie różnią się w zasadzie od podobnych okoliczności występujących powszechnie w ustawodawstwach karnych innych państw socjalistycznych. Wprowadzenie do ustawy karnej kwalifikowanych typów kradzieży, a w szczególności postępowanie się „drabnowym” stopniowaniem ich ciężaru gatunkowego, pociąga za sobą zaostrzenie odpowiedzialności karnej sprawcy. W państwach socjalistycznych zjawisko to potęgowane jest nadto odrębnym regulowaniem odpowiedzialności karnej za zabór mienia społecznego.

Syntetyczne ujęcie przestępstwa kradzieży wprowadzone kodeksem karnym z 1932 roku zostało przekreślone po kilkunastu latach jego obowiązywania zmianami dokonanymi przez powojennego ustawodawcę. Po raz pierwszy odstąpiono od tej zasady w dekrete z 13 czerwca 1946 roku o przestępstwach szczególnie niebezpiecznych w okresie odbudowy Państwa, wprowadzając w art. 43 § 1 przestępstwo szabrownictwa, polegające na przywłaszczeniu lub zaborze cudzego mienia ruchomego pozbawionego należytej ochrony w związku z wojną lub innym nadzwyczajnym zdarzeniem. Dalszy rozwój kwalifikowanych typów kradzieży związany był z przepisami dotyczącymi ochrony mienia społecznego, dla którego — wzorem ustawodawstwa radzieckiego — powołano odrębne akty prawne. Przewidywały je mianowicie dekrety z 4 marca 1953 roku o wzmożeniu ochrony własności społecznej i o ochronie własności społecznej przed drobnymi kradzieżami, a następnie uchylająca te dekrety ustawa czerwcowa z 1959 roku oraz ustawa ze stycznia 1958 roku. Czynnikiem, na którym oparto kwalifikowane typy zaboru mienia społecznego, wspólnym dla wszystkich wymienionych aktów prawnych, stała się przede wszystkim wartość zagarniętego mienia, wysokość wyrządzonej szkody oraz wynikający z zatrudnienia stosunek, w jakim pozostawał sprawca wobec przedmiotu zaboru, a także dotychczasowa przeszłość karna sprawcy i sposób popełnienia przezeń kradzieży (czynnik włamania oraz uprzedniego porozumienia i podziału ról w ramach tzw. zorganizowanej grupy przestępczej).

Zapoczątkowana wzmożoną ochroną mienia społecznego tendencja do odchodzenia od syntetycznego ujęcia kradzieży w kierunku rozwiązań kazuistycznych uległa usankcjonowaniu a zarazem pogłębieniu w nowym kodeksie karnym z 1969 roku, gdyż przewidziane tu okoliczności kwalifikujące rozszerzono również częściowo na ochronę mienia cudzego.

Poszukując przyczyn tej tendencji oraz zasad, na jakich zazwyczaj opiera się w ustawach wyższa karalność zaboru, nie sposób jest poprzestać na ustawodawstwie rodzimym. Ustawodawstwo to bez jego konfrontacji z uregulowaniami prawnymi innych państw nie jest wystarczające do dogłębnego omówienia poruszanego tu zagadnienia, jeżeli nie chcemy ograniczyć się do interpretacji obowiązujących rozstrzygnięć. Mając bowiem na uwadze możliwość przenikania rozwiązań obcych bądź wzorowania się na nich, celowe wydaje się przedstawienie tego problemu na tle prawa karnego państw europejskich. Odrzucić tu jednak należy, jako nieprzydatne, mechaniczne zestawienie okoliczności kwalifikujących, natomiast dążyć raczej do ustalenia ogólnych zasad ich tworzenia oraz tych czynników, które poza czynnikiem czasu powstania ustawy wpływają na przyjęcie takich lub innych okoliczności kwalifikujących.

Ustalenie i przyjęcie w ustawie karnej okoliczności kwalifikujących przestępstwo kradzieży jest rzeczą dość trudną. Sciera się tu bowiem szereg racji przemawiających za przyjęciem lub odrzuceniem poszczególnych okoliczności kwalifikujących. Obok bowiem głównego kryterium uznania danej okoliczności za kwalifikującą ze względu na jej stopień szkodliwości społecznej, istotne znaczenie przypisuje się również trudnościom zabezpieczenia mienia przez właściciela, a także „dojrzałości kryminalnej” sprawcy, wyrażającej się w formach i metodach jego działania oraz w stosowaniu przezeń środka i w płynącym stąd zagrożeniu dla porządku prawnego.¹ Wybór ten uwzględnia również — poza tradycją histo-

¹ W. Ma k o w s k i: *Prawo karne. O przestępstwach w szczególności*, Warszawa 1924, s. 412—416; M. Siewierski, *Przestępstwa przeciwko mieniu według projektu kodeksu karnego i ustawy o wykroczeniach*, w: *Opinie o projekcie kodeksu karnego*, Warszawa 1931, z. 5, s. 7 i nast.

ryczną — wartości i zwyczajnie właściwe pewnym cechom narodowym, a odrzuca zazwyczaj to wszystko, co w działaniu sprawcy jest przypadkowe lub jednostkowe, gdyż dla rzeczy jednostkowych lub przypadkowych nie sposób wprowadzać przestępstwo kwalifikowane.

Uwzględniając różnorodny charakter okoliczności kwalifikujących kradzież i podstawę, na której te okoliczności się zasadzają, W. Makowski przyjmuje, że kwalifikacja kradzieży i łącząca się z nią wyższa karalność oparte są na: a) właściwościach przedmiotu przestępstwa, b) właściwościach podmiotu przestępstwa i c) cechach i okolicznościach przestępczego działania.² Wydaje się, że obok tych trzech podstaw należy wymienić także spowodowane kradieżą następstwa czynu, albowiem czynnik pokrzywdzenia jako znamię kwalifikujące (znaczną szkodę, szkodę wielkich rozmiarów itp.) nie może być utożsamiany z wartością przedmiotu zaboru.

Podstawą kwalifikacji kradzieży ze względu na przedmiot przestępstwa jest najczęściej wartość skradzionej rzeczy bądź inne jej szczególne znaczenie ekonomiczne dla pokrzywdzonego lub w danych warunkach społeczno-ekonomicznych. Ze względu natomiast na podmiot przestępstwa kwalifikacja ta opiera się — na cechach osoby sprawcy, łączących się zazwyczaj z uprzednią karalnością, zawodowym uprawianiem kradzieży lub innych temu podobnych czynnikach, wskazujących na zagrożenie, jakie dla porządku prawnego stanowi osoba sprawcy. W tej grupie znajdują się również te wszystkie wypadki, których wyższa karalność opiera się na fakcie istnienia szczególnego stosunku między sprawcą a przedmiotem zaboru, wynikającego z pełnienia funkcji publicznej, dozoru, ochrony, zarządzania itp. Najczęściej jednak podstawą kwalifikowanych typów kradzieży są okoliczności, w jakich została ona popełniona, jej cechy i sposób działania sprawcy, co daje największe możliwości przeprowadzenia kazuistycznych uregulowań. Czynnik pokrzywdzenia jako podstawa kwalifikacji kradzieży uwzględnia dalsze następstwa czynu, mając na uwadze nie tyle wartość skradzionego mienia co konkretną sytuację materialną pokrzywdzonego, ważność utraconego przedmiotu dla jego życiowych potrzeb oraz doprowadzenie pokrzywdzonego do krytycznej sytuacji lub nędzy.

Przestępstwo kradzieży, związane historycznie z pojawieniem się prawa własności i wykazujące swymi typami oraz zawartą w nich sankcją karną stopień ochrony tej własności, musi być analizowane z uwzględnieniem faktu istnienia własności społecznej. Przemawia to oczywiście za wyodrębnieniem tych państw i ustawodawstw karnych, w których istnieje społeczna własność środków produkcji, w celu odrębnego omówienia występujących różnorodności i charakteru czynników kwalifikujących kradzież stosownie do przyjętego uprzednio podziału tych okoliczności.

1. Okoliczności kwalifikujące zabór mienia społecznego w ustawodawstwach państw socjalistycznych

Zdecydowana większość państw socjalistycznych (z wyjątkiem Jugosławii,³ a ostatnio również Węgier) wyodrębnia w swych ustawodawstwach karnych dotyczących

² Por. W. Makowski: *Prawo karne (...)*, jw., s. 414—415. Natomiast W. Gutekunst przyjmuje podział znamion kwalifikujących na znamiona podmiotu, strony podmiotowej i strony przedmiotowej (W. Gutekunst: *Zagarnięcia kwalifikowane z dekretu o wzmożeniu ochrony własności społecznej z 4.III.1953 r.*, PiP nr 4—5/1955).

³ W 1977 roku nastąpiła zmiana ustawodawstwa karnego Jugosławii, przy czym w nowym stanie prawnym zagadnienie przestępstw przeciwko mieniu regulują kodeksy karne poszczególnych republik związkowych: Wobec niemożliwości uzyskania tych aktów prawnych, posługiwano się dotychczasowym kodeksem z 1951 roku.

przestępstw przeciwko mieniu przepisy szczególne odnoszące się do ochrony mienia społecznego. Równocześnie też — obok określenia typu podstawowego przestępstwa kradzieży mienia społecznego — konstruowane są także odrębne dla mienia społecznego okoliczności kwalifikujące jego zabór, i to w znacznie szerszych rozmiarach niż w odniesieniu do mienia cudzego. Charakterystyczną rzeczą dla tej odrębności jest z reguły wyższa sankcja karna za zabór mienia społecznego niż indywidualnego, i to gdy chodzi zarówno o typ podstawowy kradzieży jak i o typ kwalifikowany. Od tej reguły odstępują jedynie ustawodawstwa Jugosławii, NRD i Węgier, przyjmując jednakową sankcję dla obu rodzajów mienia. Obok wyższej kary pozbawienia wolności za zabór mienia społecznego przestępstwa te w typie kwalifikowanym zagrożone są na ogół karą dodatkową przypadku majątku sprawcy.

Zestawiając kary zasadnicze w typach podstawowych i kwalifikowanych, należy dojść do wniosku, że występuje tu daleko idące różnicowanie w wysokości zagrożenia karnego i każde z omawianych ustawodawstw wykazuje pewne odrębności w stosunku do pozostałych. Odrębności te dotyczą również ilości i charakteru czynników uznawanych za kwalifikujące zabór. Z tego też powodu poza jednym przestępstwem kwalifikowanym konstruowane są dość często „drabinowo” dalsze, charakteryzujące się wyższym ładunkiem społecznego niebezpieczeństwa i znacznie wyższą sankcją. Największą obfitość rozwiązań tego typu prezentuje k.k. RSFR z 1960 r.⁴ Konsekwencją powyższego jest „potęgowanie” odpowiedzialności, a nawet w „skrajnych wypadkach — przy jednoczesnym wyrządzeniu czynem znacznej szkody bądź dokonania zagarnięcia w znacznych rozmiarach — zagrożenie kwalifikowanego zagarnięcia mienia społecznego karą śmierci,⁵ co jednak wydaje się wysoce dyskusyjne.

Występujące w ustawodawstwach państw socjalistycznych kwalifikowane zagarnięcia mienia społecznego uwzględniają jako podstawę tej kwalifikacji wszystkie okoliczności spośród wymienionych wyżej czterech grup. Tam jednak, gdzie podstawą wyższej karalności są właściwości przedmiotu kradzieży (wartość ekonomiczna), nie występuje już typ kwalifikowany rozmiarami szkody bądź innymi następstwami popełnionego czynu. Owe właściwości ekonomiczne przedmiotu kradzieży jako podstawę wyższej karalności przyjmują ustawodawstwa karne Albanii, Bułgarii, Jugosławii, Polski, RSFR i Węgier,⁶ natomiast ustawodawstwa Czechosłowacji, NRD i Rumunii uwzględniają czynnik pokrzywdzenia.⁷ Ponadto kodeks bułgarski przyjmuje dodatkowo za okoliczność kwalifikującą kradzież mienia wtedy, gdy mienie to, jak np. narzędzia rolnicze, maszyny, inwentarz itp. pozostawione w polu, nie może mieć zapewnionego stałego nadzoru ze strony pokrzywdzonego (art. 195 ust. 1 pkt 2). Kodeks węgierski natomiast przyjmując zasadniczo jako okoliczność kwalifikującą wartość zagarniętego mienia (§ 316 rozróżnia cztery stopnie wartości, tj. małą, znaczną, wielką i szczególnie wielką).

⁴ Por. art. 89, 90, 93ª przewidujące dziewięć typów kradzieży kwalifikowanej, tj.: a) kradzież powtórna lub po uprzedniej znowie grupy osób albo z zastosowaniem środków technicznych, b) kradzież dokonana przez szczególnie niebezpiecznego recydywistę lub w wielkich rozmiarach, c) grabież, d) grabież z przemocą nie stanowiącą niebezpieczeństwa dla życia lub zdrowia, e) grabież popełniona przez szczególnie niebezpiecznego recydywistę, f) zagarnięcie mienia w szczególnie wielkich rozmiarach (Ugółownoje zakonodatelstwo Sojuza SSR i Sojuznych Rjespublik, Moskwa 1963, t. I, s. 112—114).

⁵ Art. 85 k.k. Albanii z 1952 r., art. 93^a k.k. RSFR, art. 224 k.k. Rumunii z 1968 r.

⁶ Art. 85 k.k. Albanii, art. 195 ust. 2 k.k. Bułgarii z 1968 r., art. 250 ust. 2 k.k. Jugosławii z 1951 r., art. 120 § 9 polskiego k.k., art. 89 i 93^a k.k. RSFR, § 316 k.k. Węgier z 1978 r.

⁷ § 132 ust. 2 i 3 k.k. Czechosłowacji z 1961 r., § 162 ust. 1 pkt 1 k.k. NRD z 1968 r., art. 224 k.k. Rumunii.

a ponadto uznaje za współkwalifikujące takie dodatkowe okoliczności, jak: popełnienie czynu w miejscu zagrożenia publicznego, działanie w związku przestępczym, działanie z użyciem siły oraz zawodowe trudnienie się kradzieżą, których istnienie powoduje zagrożenie karą właściwą dla bezpośrednio wyższej wartości.

Wartość ekonomiczna kradzieży jako podstawa wyższej karalności jest najczęściej ustalana w jedno-lub w dwustopniowej kwocie pieniężnej, ściśle określonej w ustawie karnej.⁸ Niekiedy też przyjmuje się dla jej określenia pojęcie „rozmiary zagarnięcia” wielkie lub szczególnie wielkie, których treść ustala sąd w razie popełnienia przestępstwa. Podkreślić należy, że wartość ekonomiczna przedmiotu zaboru jest zazwyczaj okolicznością, którą bądź sama ustawa karna (art. 86 k.k. Albanii — „jeżeli osólna wartość zagarniętego mienia jest nieznaczna”), bądź orzecznictwo uznaje za wpływającą na uprzywilejowany typ przestępstwa (wypadek mniejszej wagi). Wartość materialna przedmiotu zaboru jest niekiedy również cechą, od której uzależniony jest byt przestępstwa kradzieży. Dzieje się tak wówczas, gdy albo ściśle określona wartość przedmiotu zaboru, jak np. w ustawodawstwie polskim,⁹ albo też gdy wartość ta (np. 50 mk. jak w ustawodawstwie NRD) łącznie z innymi okolicznościami, jak np. motywacja czynu, stopień nasilenia złej woli i osobowość sprawcy, decydują o uznaniu czynu za wykroczenie lub występpek.¹⁰

Następstwa czynu będące podstawą wyższej karalności, określane w ustawach jako wyrządzenie przestępstwem kradzieży znacznej lub wielkiej szkody bądź też poważnych skutków w mieniu, przenoszą tym samym punkt ciężkości z ekonomicznych rozmiarów przedmiotu zaboru na wywołane tym zaborem ujemne skutki dla pokrzywdzonej jednostki dysponującej mieniem. Skutki zaś takie to nie tylko utrata określonej części mienia, lecz także chwilowy przestój zakładu produkcyjnego, niemożność wykonania planu itp., które mogą być niekiedy dla pokrzywdzonego bardziej dotkliwe i w swych ekonomicznych rozmiarach większe niż bezpośrednia wartość zaboru.

Występujące w ustawodawstwach państw socjalistycznych okoliczności kwalifikujące zabór mienia społecznego ze względu na właściwości podmiotu przestępstwa opierają się w zasadzie na dwu podstawach faktycznych. Jedną z nich jest czynnik uprzedniej karalności sprawcy, drugą — nadużycie zaufania, jakiego wynikało ze specjalnego stosunku łączącego sprawcę z przedmiotem zaboru. Przyjęte w tym zakresie rozstrzygnięcia ustawowe nie są jednolite. Obok bowiem kodeksów, w których żadna z tych okoliczności nie konstytuuje kwalifikowanego typu kradzieży (Jugosławia, Rumunia, Węgry), jedne z nich kładą punkt ciężkości na różnie konstruowaną uprzednią karalność sprawcy, drugie zaś biorą za podstawę nadużycie zaufania, wynikającego z pełnienia funkcji publicznej, stanowiska urzędnika lub też funkcji łączącej się z zarządzaniem, nadzorem bądź ochroną zagarniętego mienia. To ostatnie rozstrzygnięcie przyjmują ustawodawstwa Bułgarii, Czechosłowacji i Polski, czynnik zaś uprzedniej karalności sprawcy — Albania, NRD, oraz kodeks RSFRR i kodeksy związkowych republik radzieckich. Czechosłowacka ustawa karna oraz, jak to już wspomniano wyżej, kodeks węgierski kwalifikują dodatkowo kradzież ze względu na podmiot przestępstwa przez czynnik zawodowego trudnienia się sprawcy popełnianiem przestępstw (§ 132 ust. 2 lit. b k.k. Cze-

⁸ Por. art. 250 ust. 2 k.k. Jugosławii (300 tys. dinarów), art. 120 § 9 polskiego k.k. (100 i 200 tys. zł).

⁹ Por. art. 119 kodeksu wykroczeń przy braku wyłączeń określonych w art. 130.

¹⁰ Strafrecht der Deutschen Demokratischen Republik, Lehrkommentar St GB, Berlin 1970, t. II, s. 158.

chosłowacji i § 316 ust. 2 lit. c węgierskiego k.k.). Wymagana do przyjęcia kradzieży kwalifikowanej karalność sprawcy uzależniona jest bądź od ciężaru gatunkowego popełnionego uprzednio przestępstwa (§ 162 ust. 1 pkt 4 k.k. NRD — jednorazowe ukaranie za rozbój lub wymuszenie rozbójnicze albo dwukrotne ukaranie za kradzież), bądź też od jedno- lub wielokrotnej karalności za zabór mienia, w tym niekiedy wyłącznie za zabór mienia społecznego. Różnie konstruowany czynnik uprzedniej karalności sprawcy polega albo tylko na poprzednim skazaniu, albo też łączy się wprost z pojęciem recydywy i bywa ograniczany dodatkowo zagrożeniem sprawcy dla porządku prawnego (szczególnie niebezpieczny recydywista — art. 89 k.k. RSFRR).

Najczęściej jednak podstawą kwalifikowanych zaborów mienia społecznego są cechy i okoliczności działania przestępcy. Uwzględniając tylko ten czynnik, można doszukać się w analizowanych ustawodawstwach łącznie więcej niż 30 różnych typów kradzieży, co wskazuje na daleko posuniętą kazuistykę niektórych ustawodawstw karnych. Kwalifikujące zabór mienia społecznego cechy i okoliczności działania upatrują większe niebezpieczeństwo czynu i podstawę surowszej odpowiedzialności sprawcy w takich czynnikach, jak miejsce lub czas popełnienia przestępstwa, użyte środki techniczne do jego dokonania albo sposoby przemawiające za dojrzałością kryminalną sprawcy, wreszcie udział innych osób w zaborze mienia.

Miejsce czynu lub czas działania jako okoliczności kwalifikujące kradzież przyjmują kodeksy karne Bułgarii, Jugosławii, Rumunii i Węgier. Miejscem tym jest najczęściej miejsce publiczne lub środek publicznego transportu; czynnikiem czasu zaś to noc, wojna, pożar, powódź, uszkodzenie statku lub inna klęska albo grożące niebezpieczeństwo itp., co dałoby się ująć jednym syntetycznym określeniem: klęska żywiołowa. Brak tych okoliczności kwalifikujących w innych kodeksach państw socjalistycznych, a także analiza obowiązującego tam uprzednio prawa karnego sugerują, że należy w tym upatrywać wpływów dawnej ustawy karnej austriackiej.

Współdziałalność w przestępstwie jako okoliczność kwalifikująca zabór bywa określana w sposób różny zarówno co do liczby osób uczestniczących w przestępstwie, jak i stopnia trwałości łączącego ich porozumienia. Najczęściej jest to samodzielna podstawa wyższej karalności, ale niekiedy występuje też jako jeden ze współelementów kwalifikowanego zagarnięcia. Konstrukcję tego rodzaju spotykamy w kodeksie polskim przy przestępstwie zagarnięcia aferowego (art. 202), gdzie porozumienie i udział innych osób występują łącznie z wyzyskaniem działalności jednostki gospodarki uspołecznionej. Najniższym stopniem tego współdziałania jest popełnienie czynu przez dwie osoby, co przyjmują kodeksy Bułgarii i Rumunii.¹¹ Jako stopnie pośrednie spotykamy uprzednią zмовę grupy osób — RSFRR,¹² zorganizowaną grupę — Albania i Czechosłowacja,¹³ wreszcie, związek

11 Kodeks karny Bułgarskiej Republiki Ludowej, Warszawa 1969 (tłum. T. Leško) — art. 195 ust. 1 pkt 5 („jeżeli czyn popełniły dwie osoby lub więcej w zмовie”); Kodeks karny Socjalistycznej Republiki Rumunii, Warszawa 1969 (tłum. R. Aleksandrowicz) — art. 209 lit. a („kradzież dokonana wspólnie przez dwie osoby lub więcej”).

12 Ugołownoje zakonodatelstwo (...), jw. — art. 89 ust. 2 („kradzież dokonana powtórnie lub po uprzedniej zмовie grupy osób”).

13 Ugołownyj i ugołowno-processualnyj kodeksy Narodnoj Rjespubliki Albanii, Moskwa 1954 — art. 85 („zagarnięcie mienia państwowego lub społecznego popełnione powtórnie lub przez zorganizowaną grupę”); Trestny zakon 29.XI.1961 r. Zbiórka zákonow CSR Člástka 31 poz. 113 rocznik 1973 — § 132 ust. 2 lit. a („jeżeli popełni czyn wymieniony w ust. 1 jako członek zorganizowanej grupy”).

przestępczy — Jugosławia, NRD i Węgry.¹⁴

Co się tyczy sposobu działania sprawcy i użytych przezeń środków, to nie są to okoliczności kwalifikujące kradzież w kodeksie albańskim i węgierskim (z wyjątkiem gdy chodzi o zastosowanie odpowiedzialności karnej za wykroczenie — § 316 ust. 2 k.k.), a w pozostałych kodeksach brak jest jednolitego rozwiązania. Z pojęciem włamania oraz zbliżonymi doń określeniami jak bezprawne użycie klucza, wytrycha, podkopanie się, uszkodzenie przeszkody lub umocnienia, spotykamy się w kodeksach Bułgarii, Jugosławii, Polski i Rumunii. Użycie przez sprawcę specjalnych środków kwalifikuje kradzież: w kodeksie bułgarskim i RSFR — „zastosowanie środków technicznych”, a ponadto w kodeksach rumuńskim — „posługiwanie się środkiem odurzającym” i jugosłowiańskim — „posiadanie broni lub innego niebezpiecznego narzędzia”. Ze względu na inny sposób działania „niebezpieczny”, ustawy karne Czechosłowacji, Jugosławii, NRD, Polski, RSFR i Węgier przyjmują między innymi takie okoliczności kwalifikujące kradzież, jak czynność organizowania przestępstwa, użycie siły lub przemocy nie stanowiącej niebezpieczeństwa dla zdrowia i życia, upicie pokrzywdzonego bądź stosowanie groźby, jawność działania (grabież), działanie w sposób szczególnie niebezpieczny lub zuchwały, z wielkim nasileniem woli przestępczej itp. określenie mające charakteryzować większe niebezpieczeństwo sprawcy dla porządku prawnego.

2. Okoliczności kwalifikujące zabór mienia cudzego w ustawodawstwach państw socjalistycznych

Porównując okoliczności kwalifikujące zabór mienia cudzego z odpowiednimi rozstrzygnięciami dotyczącymi mienia społecznego, daje się zauważyć, że tylko ustawodawstwa karne Bułgarii, Jugosławii i Węgier zawierają identyczne uregulowania, odnoszące się zarówno do mienia społecznego jak i cudzego. Kodeksy pozostałych państw zawierają odrębne przepisy dotyczące zaboru mienia cudzego i nieco inaczej konstruowane okoliczności kwalifikujące. Odmienność ta w swej zasadniczej osnowie sprowadza się do konstruowania kwalifikowanych zaborów mienia cudzego głównie na podstawie tzw. elementów statycznych, tj. okoliczności istniejących w chwili podjęcia działania zabronionego przez ustawę karną i zarazem przy częściowej rezygnacji z czynnika wartości oraz elementów dynamicznych (czyli okoliczności wywołanych działaniem sprawcy określonym w przestępstwie typu podstawowego), charakterystycznych w większym stopniu dla kwalifikowanych zaborów mienia społecznego. Spotykamy tu natomiast bardziej rozbudowane cechy i okoliczności działania przestępczego. I tak, gdy w odniesieniu do zaboru mienia cudzego kwalifikowanego przez właściwości przedmiotu przestępstwa (wartość ekonomiczna) wyłączymy ustawodawstwa zawierające identyczne rozstrzygnięcia dla mienia cudzego i społecznego, to okaże się, że tylko w kodeksie polskim możemy się doszukać jednego wypadku kradzieży

¹⁴ Recueil des lois de la RSF de Yougoslavie, volume XI, Code pénal, Belgrad 1964 — art. 250 ust. 1 pkt 2 („jeżeli kradzieży dokonano przez kilka osób, które są połączone zamiarem popełnienia kradzieży”); Kodeks karny Niemieckiej Republiki Demokratycznej, Warszawa 1972 — § 162 ust. 1 pkt 2 („dopuszcza się czynu jako organizator grupy, która powstała (...) dla ciągłego popełniania przestępstw przeciwko mieniu społecznemu”); Kodeks karny Węgierskiej Republiki Ludowej z 1978 r. — § 316 ust. 2 lit. a („w związku przestępczym”).

kwalifikowanej mienia cudzego ze względu na jego wartość.¹⁵ Jest to jednak przestępstwo — w razie popełnienia go na szkodę nabywców lub dostawców — połączone częściowo z naruszeniem interesów mienia społecznego przez wyzyskanie działalności jednostki gospodarki uspołecznionej. Inne zaś ustawy karne albo zrezygnowały z wartości ekonomicznej jako czynnika kwalifikującego zabór mienia cudzego (Albania¹⁶), albo też dwustopniową jego skalę przy mieniu społecznym zastąpiły przy mieniu osobistym czynnikiem szkody (RSFRR¹⁷). W mniejszym również stopniu jako czynnik kwalifikujący zabór cudzego mienia występują rozmiary szkody doznanej przez pokrzywdzonego. Okoliczność ta, mimo występowania w kodeksie rumuńskim przy zaborze mienia społecznego, nie jest znamięm kwalifikującym zabór mienia cudzego. Również w kodeksie czechosłowackim zamiast dwustopniowej wielkości szkody przy mieniu społecznym, czynnikiem kwalifikującym zabór mienia cudzego jest tylko spowodowanie znacznej szkody.¹⁸ Mniej rozbudowana jest także grupa okoliczności kwalifikujących zabór cudzego mienia, których podstawą wyższej karalności są właściwości podmiotu przestępstwa. W większym stopniu opierają się one na różnie konstruowanej powrotności sprawcy do przestępstwa niż na specjalnym stosunku łączącym go z przedmiotem zaboru.

Rozbudowana kazuistycznie grupa okoliczności kwalifikujących kradzież ze względu na cechy i okoliczności działania przestępnego odnosi się zarówno do miejsca popełnienia czynu jak i czasu działania, różnie konstruowanych postaci współuczestnictwa i współdziałania sprawcy z innymi osobami przy popełnieniu kradzieży, a także używanych środków technicznych bądź sposobów w celu zaboru mienia. Jako miejsce przestępstwa powodujące wyższą karalność kradzieży przyjmuje się — obok miejsca publicznego — nadto publiczne środki komunikacji lub transportu, teren publicznego przedsiębiorstwa komunikacyjnego lub transportowego, a także popełnienie czynu w każdym miejscu, gdzie istnieje zagrożenie publiczne (Rumunia i Węgry). Przyjmujące wyższą karalność kradzieży z uwagi na czas jej popełnienia ustawodawstwa Bułgarii i Jugosławii uznają za takie okoliczności kwalifikujące: działanie w nocy, podczas klęski żywiołowej oraz podczas niebezpieczeństwa zarówno ogólnego, jak i wyłącznie w stosunku do pokrzywdzonego.

Wśród okoliczności kwalifikujących kradzież wskutek udziału w przestępstwie innych osób (co przyjmuje każde z analizowanych ustawodawstw) występują niemal wszystkie dające się wyobrazić formy tego udziału. Najniższą z nich jest popełnienie kradzieży wspólnie przez dwie osoby (Rumunia), następnie — zależnie od przyjętego rozwiązania legislacyjnego — dochodzi tu uprzednia zмова lub porozumienie tychże osób (Bułgaria), popełnienie przestępstwa przez grupę osób (RSFRR), przez grupę osób charakteryzującą się czynnikiem jej zorganizowania (Albania i Czechosłowacja) i wreszcie — związek przestępczy, którego członków łączy zamiar popełnienia kradzieży (Jugosławia, NRD, Węgry).

Analizując środki techniczne używane przez sprawcę w celu popełnienia zaboru mienia oraz działanie łączące się z naruszeniem zabezpieczenia tamującego dostęp do rzeczy, występuje tu różnorodność rozwiązań legislacyjnych. Naruszenie zabezpieczenia tamującego dostęp do rzeczy nie jest okolicznością kwalifikującą zabór w ustawach karnych Albanii, Czechosłowacji, NRD i Węgier. Okolicznością kwalifikującą zabór w k.k. RSFRR jest użycie środków technicznych, w polskim zaś —

15 Por. art. 202 § 2 polskiego k.k.

16 Por. art. 185 k.k. Albanii.

17 Por. art. 144 i 145 k.k. RSFRR.

18 Por. § 247 ust. 2 lit. d k. Czechosłowacji.

włamanie. Szczególna mnogość określeń charakteryzujących działanie sprawcy występuje w kodeksach Bułgarii, Jugosławii i Rumunii, gdzie — obok włamania — wymienia się: w Bułgarii — użycie specjalnych środków technicznych, uszkodzenie lub podkopanie przeszkody bądź umocnienia; w Jugosławii — użycie siły przy przedostaniu się do budynków zamkniętych, pokoiów, kas pancernych, szaf albo innych pomieszczeń zamkniętych, posiadanie przez sprawcę broni lub innego niebezpiecznego narzędzia w celu ataku lub obrony; w Rumunii — bezprawne użycie klucza lub wytrycha, posiadanie przez sprawcę uzbrojenia, posługiwanie się środkiem odurzającym.

Podobnie rzecz się przedstawia, gdy chodzi o znamiona dotyczące sposobu działania, mające świadczyć o dojrzałości kryminalnej sprawcy oraz o jego większym zagrożeniu dla porządku prawnego i osoby pokrzywdzonego. Nie są to okoliczności kwalifikujące zabór w kodeksach albańskim i rumuńskim, w pozostałych zaś nie ma jednolitości i występuje tu szereg różnorodnych określeń w rodzaju: działanie jawne, szczególnie niebezpieczne, szczególnie zuchwałe, zawodowe, z wielkim nasileniem woli przestępczej, użycie siły, specjalnych sposobów oraz użycie przemocy nie będącej niebezpieczną dla życia lub zdrowia.

3. Okoliczności kwalifikujące kradzież w ustawodawstwach karnych innych państw europejskich

Już na pierwszy rzut oka widać, że czas powstania ustawy karnej — różny dla poszczególnych kodeksów — oddziaływał w sposób istotny na dobór okoliczności kwalifikujących i tym samym na przedmiotowy zakres przestępstwa pośredniego między kradzieżą prostą a rozbojem. Generalnie rzecz biorąc, europejskie ustawodawstwa karne XIX wieku cechowała daleko posunięta kazuistyka, widoczna szczególnie wyraźnie w wypadku przestępstwa kradzieży. Ilość przyjmowanych tu znamion dotyczących okoliczności działania sprawcy lub innych cech kradzieży powodujących wyższą jej karalność jest tak wielka, że możemy się tu doliczyć łącznie ponad 100 znamion kwalifikujących kradzież. Kolejne kodyfikacje karne pierwszej połowy XX wieku cechowało — czego nie można powiedzieć o kodeksie włoskim — odchodzenie od rozwiązań kazuistycznych w kierunku syntetycznego ujęcia kradzieży. Żaden jednak z tych kodeksów nie osiągnął tego stopnia syntetyczności, jaki cechował kodeks polski z 1932 r. Natomiast ostatnie kodyfikacje, tj. kodeks austriacki i znowelizowany kodeks niemiecki, jak również rozwiązania legislacyjne państw socjalistycznych, wskazują wyraźnie na występującą w ustawodawstwie europejskim tendencję do częściowego powrotu w kierunku kazuistycznych uregulowań kwalifikowanych typów kradzieży.

Analizując omawiane kodeksy zauważa się ponadto występujące między nimi różnice i podobieństwa w doborze okoliczności kwalifikujących kradzież, co było powodowane zbliżonymi bądź różnymi warunkami społeczno-gospodarczymi oraz w pewnym stopniu wzorowaniem się na ustawodawstwach karnych innych państw europejskich. Z tego też względu możemy zauważyć w szeregu ustawodawstw rozstrzygnięcia oparte na wzorach kodeksu francuskiego lub podobne okoliczności kwalifikujące kradzież w kodeksach karnych Republiki Federalnej Niemiec i Republiki Austrii z 1974 r.¹⁹ Analizując te podobieństwa i zróżnicowania, niejednokrot-

¹⁹ Por.: Strafrechtsgesetzbuch-Vergleich, München 1975, wyd. II — § 243 i 244; O. Leukauf, H. Steininger: Strafrechtsgesetzbuch, Eisenstadt 1974 — § 127 ust. 2 - § 130.

nie już na podstawie samego charakteru znamion kwalifikujących kradzieży możemy wnioskować o społeczno-gospodarczym i ekonomicznym charakterze danego kraju. Nie jest bowiem przypadkiem, że w kodeksie greckim — ze względu na posiadane przez ten kraj zabytki i rozwinięty ruch turystyczny — położono większy nacisk na ochronę dóbr kulturalnych oraz środków transportu i bagaży podróżnych,²⁰ a w innych kodeksach na tworzenie kwalifikowanych typów kradzieży godzących w podstawy społeczno-ekonomiczne kraju lub pewnych grup ludności.²¹

Porównując znamiona kwalifikujące kradzież w państwach socjalistycznych, ich charakter i podstawy będące uzasadnieniem wyższej karalności z takimi znamionami przyjmowanymi przez ustawodawstwa karne innych państw europejskich, obserwujemy dość istotne różnice. Polegają one na niemal zupełnej rezygnacji z następstw czynu jako znamion kwalifikujących wyższą karalność zaboru mienia. Znamię to przyjął jedynie kodeks szwedzki stanowiąc, że „przy ocenie, czy przestępstwo jest ciężkie, należy szczególnie brać pod uwagę, czy (...) dotyczyło ono mienia o znacznej wartości lub czy stanowiło szczególnie dotkliwą szkodę”.²² Również w rzadkich wypadkach wyższa karalność kradzieży wiąże się z właściwościami podmiotu przestępstwa. Te ostatnie znamiona kwalifikujące to pełnienie funkcji publicznej lub uprzednia karalność sprawcy, nie uwzględnia się natomiast w szerszym rozmiarze stosunku łączącego sprawcę z przedmiotem zaboru. Jedynie kodeks francuski, a jego wzorem również kodeksy belgijski i portugalski, opierają w dużym stopniu podstawy wyższej karalności na przekroczeniu zaufania, wynikającego głównie ze stosunku zatrudnienia, w jakim pozostawał sprawca względem pokrzywdzonego lub innych osób. Kwalifikowaną kradzieżą jest tu nawet okradzenie przez sprawcę osoby znajdującej się w mieszkaniu pracodawcy lub w jego towarzystwie, co wskazuje na daleko posunięty klasowy charakter tych rozstrzygnięć.²³

Obok wymienionych wyżej różnic pojawiają się także w niektórych ustawodawstwach takie znamiona kwalifikujące, których wyższa karalność opiera się na wysoce ujemnej ocenie moralnej czynu sprawcy. Znamiona te, dotyczące właściwości osoby pokrzywdzonego, to między innymi: niezdolność do obrony, znajdowanie się

²⁰ M. Ancel: Les codes pénaux européens (Code pénal grec de 1950), Paryż 1957, T. II — art. 374 lit. „b” i „c” („kradzież mienia mającego wartość naukową, artystyczną lub historyczną i znajdującego się w zbiorze wystawionym w budynku publicznym lub w każdym innym miejscu publicznym; kradzież popełniona na przedmiotach przewożonych przez jakikolwiek środek transportu publicznego lub złożonych przez urzędników w miejscach przeznaczonych do składowania rzeczy przewożonych przez podróżnego”). Podobnie art. 625 pkt 6 włoskiego k.k. z 1930 r.

²¹ M. Ancel: Les codes (...) (Code pénal finlandais de 1889), Paryż 1957, T. II — rozdz. 28, § 2 pkt 10 („kto dopuszcza się kradzieży (...) reniferów lub innego bydła pasącego się na dworze”); M. Ancel: Les codes (...) (Code pénal norvégien de 1902), Paryż 1958, T. III — art. 259 („Za kradzież lub inne sprzeniewierzenie reniferów lub za udzielenie umyślnej pomocy przy spełnieniu przestępstwa (...)); M. Ancel: Les codes (...) (Code pénal néerlandais de 1881), Paryż 1958, T. III — art. 311 pkt 1 („kradzież bydła w polu”).

²² Das schwedische Kriminalgesetzbuch vom 21 Dezember 1962, Berlin-New York 1976, rozdz. 8 § 4.

²³ M. Ancel: Les Codes (...) (Code pénal français de 1810), Paryż 1957, T. II — art. 386 pkt 3 („jeżeli złodziej jest służącym lub osobą najętą do usługi, jak również kiedy popełnił kradzież względem osób, którym on nie służył, lecz które znajdowały się w domu jego pana bądź w jego towarzystwie, albo jeżeli jest on robotnikiem, czeladnikiem lub terminatorem w domu, warsztacie lub magazynie swego pana, albo u osoby pracującej zazwyczaj w domu, gdzie on dokonał kradzieży”). Podobnie art. 464 k.k. Belgii z 1867 r. oraz art. 425 pkt 1-4 k.k. Portugalii z 1888 r.

w przymusowej sytuacji, nieprzytomność, ciężka choroba, choroba umysłowa, wiek pokrzywdzonego poniżej 12 lat czy wreszcie kradzież ubrania kąpiącej się osoby i szereg innych.²⁴

W głównym natomiast stopniu wyższa karalność kwalifikowanych zaborów mienia opiera się w tej grupie ustawodawstw na właściwościach skradzionej rzeczy oraz na cechach i okolicznościach działania sprawcy. Szczegółowość zaś tych dodatkowych znamion jest niekiedy tak obszerna, że nie traci na swej aktualności ocena S. Budzińskiego o obfitości kazuistycznych rozwiązań, jak również to, że „pomysłowość i pogoń” niektórych ustawodawstw w wyszukiwaniu okoliczności kwalifikujących kradzież są wprost imponujące.²⁵ Na potwierdzenie tej oceny wystarczy wskazać na takie kwalifikujące kradzież cechy rzeczy, jak rzecz poświęcona służbie Bożej, rzecz pasażera, rzecz przewożona, przeznaczona do przewozu, rzecz o określonej kwotowo w kilku stopniach wartości pieniężnej,²⁶ rzecz zajęta, oddana w zastaw, powierzona, znajdująca się w urzędzie, zabezpieczona przed zaborem, należąca do latarni morskiej, niesiona, transportowana, narażona na niebezpieczeństwo, o wartości naukowej, kulturalnej, artystycznej, historycznej, konie, krowy, renifery, bydło pasące się na dworze, trzy sztuki zwierząt zgromadzone w stadzie i szereg innych dodatkowych cech tego mienia.²⁷ Występujący również w kilkunastu odmianach — jako podstawa wyższej karalności — czas działania, poza okresem nocy i kłeski żywiołowej, obejmuje szczególną ochroną komunikację i transport (w czasie jazdy, w czasie ruchu pociągu, okrętu itp.).²⁸

Wyższa karalność zaboru mienia ze względu na użyte środki techniczne uwzględnia działanie sprawcy za pomocą szeregu różnych postaci włamania (niejednokrotnie też, idąc tu za ustawodawstwem francuskim, z podziałem na włamanie zewnętrzne i wewnętrzne²⁹), za pomocą wtargnięcia lub posiadania w chwili czynu narzędzi lub środków mogących zagrozić bezpieczeństwu pokrzywdzonego. Dużą ilość i różnorodność okoliczności kwalifikujących kradzież spotykamy również w odniesieniu do sposobu działania sprawcy. Jako podstawę wyższej karalności uwzględnia się tu czynnik podstępny, użycia przemocy skierowanej najczęściej przeciwko rzeczy, a także czynnik zawodowości lub specjalizacji sprawcy w złodziejskim rzemiośle (uprawianie kradzieży zawodowo, z przyzwyczajenia, z zamiarem stworzenia sobie stałego dochodu, zręczność działania, zamaskowanie się, podstępność,

²⁴ M. Ancel: Les codes (...) (Code pénal finlandais de 1889), Paryż 1957, T. II — rozdz. 28, § 2 pkt 7 i 11 („na szkodę osoby, która z powodu rozruchów, ucisku spowodowanego przez wroga (...) epidemii lub innego niebezpieczeństwa nie jest w stanie bronić swego mienia; na szkodę osób znajdujących się w kąpielni lub śpiących na dworze lub ciężko chorych tam leżących lub bezprzytomnych albo dzieci poniżej lat dwunastu lub umysłowo chorych”). Podobnie § 128 ust. 1 pkt 1 k.k. Republiki Austrii („(...) bądź przy wykorzystaniu stanu pokrzywdzonego, który czyni go bezbronnym”) oraz § 243 ust. 1 pkt 6 k.k. RFN.

²⁵ S. Budziński: O przestępstwach w szczególności — Wykład porównawczy z uwzględnieniem praw obowiązujących w Królestwie Polskim i Galicyi Austriackiej, Warszawa 1883, s. 161—173.

²⁶ Art. 421 k.k. Portugalii z 1886 r. przyjmuje pięć stopni wartości skradzionego mienia: do 1 tys., do 5 tys., do 20 tys., do 500 tys. i ponad 500 tys. escudos.

²⁷ Por.: § 128 ust. 1 pkt 2 i 3 k.k. Austrii z 1974 r.; rozdz. 28, § 2 pkt 1—4 k.k. Finlandii z 1889 r.; art. 374 lit. a—c k.k. Grecji z 1950 r.; art. 505 i 516 pkt 1 k.k. Hiszpanii z 1870 r.; art. 311 pkt 1 k.k. Holandii z 1881 r.; § 243 ust. 1 pkt 2. 4 i 5 k.k. RFN z 1871 r.; art. 259 k.k. Norwegii z 1902 r.; art. 421 k.k. Portugalii z 1886 r.; rozdz. 8, § 4 k.k. Szwecji z 1962 r.; art. 625 pkt 6—8 k.k. Włoch z 1930 r.

²⁸ M. Ancel: Les codes (...) (Code pénal espagnol de 1870, texte refondu en 1944), Paryż 1957, T. II — art. 506 pkt 4 („kiedy przestępstwo będzie popełnione przeciwko obiektom biurowym, bankowym, podatkowym, handlowym lub wszystkim innym, gdzie będą przechowywane kapitały, albo przeciwko osobie która je dozoruje lub transportuje”).

²⁹ Por. art. 394 k.k. Francji i art. 504 k.k. Hiszpanii.

powoływanie się bezpodstawnie na pełnienie funkcji, wyrwanie przedmiotu z ręki, zerwanie go z osoby itp.).⁸⁰ Niekiedy również punkt ciężkości kwalifikowanego typu kradzieży zostaje przeniesiony na osobę sprawcy albo na pewne elementy czynu ciągłego, skoro wymienia się wprost jako znamię kwalifikujące dopuszczenie się pewnej liczby kradzieży⁸¹ albo też dokonanie jej w sposób świadczący o tym, że sprawca jest szczególnie niebezpieczny.⁸² Granice tego ostatniego pojęcia są tak nieostre i uzależnione niekiedy od uznawanej w pewnym okresie polityki ścigania, że może to prowadzić do nazbyt szerokiej i niekiedy dowolnej interpretacji.

Kradzieże kwalifikowane znamieniem współdziałania sprawcy z innymi osobami w popełnieniu przestępstwa nie wykazują różnic w stosunku do rozstrzygnięć przyjętych w krajach socjalistycznych. Podobnie więc jak i tam, poczynając od popełnienia przestępstwa przez dwie osoby, a kończąc na działaniu w bandzie związanej dla systematycznego popełniania kradzieży, okoliczności te — w zależności od przyjętych rozwiązań ustawowych — uznawane są za kwalifikujące kradzież i pociągające za sobą jej wyższą karalność.

*

Z przytoczonych wyżej uwag wynika, że uregulowania prawne dotyczące przestępstwa kradzieży mogą być dokonane różnymi metodami. Dwie z nich to metody skrajnie sobie przeciwstawne, z których pierwsza polega na syntetycznym ujęciu tego przestępstwa, druga zaś, kazuistyczna, przyjmuje szeroko rozbudowane okoliczności kwalifikujące i — stosownie do ich ciężaru gatunkowego — „drabinowe” zróżnicowanie zagrożenia karnego. Pośrednią między nimi metoda również przyjmuje kwalifikowane typy kradzieży, jednakże w ich ilości oraz w doborze okoliczności kwalifikujących wykazuje pewne umiarkowanie. Nie sposób jest wprawdzie określić jej granice, lecz wydaje się, że metoda ta spełnia powyższe warunki, gdy odrzuca jako okoliczności kwalifikujące to wszystko, co w działaniu sprawcy jest przypadkowe bądź jednostkowe, natomiast bierze za podstawę zdarzenia powtarzające się często i wymagające w odczuciu społecznym szczególnego napiętnowania.

Stosując tego rodzaju ocenę dochodzimy do wniosku, że żadne z analizowanych ustawodawstw nie posługuje się metodą syntetycznego ujęcia przestępstwa kradzieży, jaka była właściwa w tym zakresie niepowtarzalnemu swoją oryginalnością polskiemu kodeksowi z 1932 r. Ustawodawstwa te przyjęły raczej metodę pośrednią lub kazuistyczną, przy czym istotny wpływ na jej wybór miał zasadniczo czas powstania ustawy oraz dominująca w danym okresie i w danym kraju koncepcja kary odwetowej bądź kary celowej. Dobór zaś okoliczności kwalifikujących zależy jest w wysokim stopniu od występujących typów własności oraz społeczno-gospodarczego rozwoju kraju. Nie sposób ocenić, która z tych metod — wyłączając uregulowania kazuistyczne — a także które z okoliczności kwalifikujących kradzież są bardziej prawidłowe. Ocena taka bez uwzględnienia całokształtu życia społeczno-gospodarczego, warunków kulturowych i statystyki przestępczości danego kraju,

⁸⁰ Paragraf 130 k.k. Austrii, art. 467 k.k. Belgii, art. 374 lit. e k.k. Grecji, § 243 ust. 1 pkt 3 k.k. RFN, art. 137 ust. 2 k.k. Szwajcarii, art. 625 pkt 4 i 5 k.k. Włoch.

⁸¹ M. Ancel: Les codes (...) (Code pénal danois de 1930), Paryż 1956, T. I — art. 286 („kradzież ma charakter szczególnie ciężki (...), kiedy sprawca dokonał pewnej liczby kradzieży”). Podobnie art. 244 k.k. Islandii z 1940 r.

⁸² Szwajcarski kodeks karny z 21.XII.1937 r. Warszawa 1960 — art. 137 ust. 2 („Jeżeli inne okoliczności kradzieży wskazują na szczególne jej niebezpieczeństwo”). Podobnie art. 374 lit. f k.k. Grecji oraz art. 258 k.k. Norwegii i inne.

oparta poza tym wyłącznie na rozstrzygnięciach obowiązujących w innych ustawodawstwach karnych, byłaby zbyt dowolna.

Przyjęcie w ustawie kwalifikowanych typów kradzieży, szczególnie zaś postępowanie się metodą kazuistyczną i „drabinowym” stopniowaniem ich ciężaru gatunkowego, prowadzi do zaostrzenia odpowiedzialności karnej sprawcy. Zjawisko to w ustawodawstwie państw socjalistycznych potęgowane jest nadto odrębnym regulowaniem odpowiedzialności karnej za zabór mienia społecznego, którego szczególnie ochrona polega głównie na zaostrzeniu karalności. W następstwie powyższego odpowiedzialność ta w skrajnych wypadkach przybiera nawet postać kary eliminacyjnej, a w każdym razie łączy się z odpowiedzialnością majątkową sprawcy aż do całkowitej konfiskaty jego mienia. Tendencja ta, szczególnie silna w pierwszym okresie wprowadzania odrębnego ustawodawstwa o ochronie mienia społecznego, ulega potem pewnej liberalizacji, a jej wyrazem są między innymi rozstrzygnięcia w zakresie kary przyjęte ostatnio w kodeksie węgierskim z 1978 roku. W odniesieniu do mienia społecznego występuje również w większym stopniu obiektywizacja odpowiedzialności karnej wobec oparcia kwalifikowanych typów kradzieży tego mienia na następstwach czynu.

Zawarte w rozdziale XXIX rozstrzygnięcia obowiązującego obecnie u nas kodeksu co do przestępstwa kradzieży przyjęły za kwalifikujące kradzież takie okoliczności jej popełnienia, jak zarządzanie mieniem społecznym, wynikający z zajmowanego stanowiska lub funkcji obowiązek ochrony mienia społecznego lub nadzór nad nim, znaczna wartość mienia, wyzyskanie działalności jednostki gospodarki uspołecznionej, porozumienie z innymi osobami, działanie w sposób szczególnie zuchwały lub z włamaniem, wreszcie użycie gwałtu dla utrzymania się w posiadaniu skradzionego mienia. Uregulowania te właściwe są bardziej metodzie pośredniej, a okoliczności kwalifikujące kradzież nie różnią się od występujących powszechnie w ustawodawstwach karnych innych państw europejskich. Ich podstawą są właściwości przedmiotu przestępstwa, podmiotu przestępstwa oraz cechy i okoliczności przestępczego działania.

Opisane zjawisko stopniowego zaostrzenia sankcji karnej za kradzież kwalifikowaną ze względu na drabinowe stopniowanie jej ciężaru gatunkowego oraz odrębne regulowanie odpowiedzialności za zabór mienia społecznego wystąpiło również w ustawodawstwie polskim. Obserwujemy je szczególnie wyraźnie w aktach prawnych dotyczących ochrony mienia społecznego (dekrety marcowe z 1953 roku oraz ustawy ze stycznia 1958 i czerwca 1959 roku). Tendencja ta była również widoczna w powojennych projektach kodeksu karnego.³³

³³ Por.: art. 121 i 178 projektu k.k. z 1956 r.; art. 294 i 298 projektu z 1963 r.; art. 195, 196 i 204 projektu z 1966 r.; art. 206—208 i 214 projektu k.k. z 1968 r. — oraz przewidziane w nich zagrożenie.